

Pragmatic and functional peculiarities of the linguistic means involved in objectivizing alternative worlds are viewed from the cognitive perspective with special emphasis on the analysis of correlations between language and thought. Cognitive linguists have designed a broad range of methods from different cognitive sciences in order to research language, conceptual systems, human cognition, and meaning construction. One of the effective approaches, worked out within the framework of the Text World Theory, facilitates the study of regularities of structured knowledge representation through the correlation of language, socio-cultural and conceptual aspects.

The study of the interrelations between different world models that are present in the text continuum provides evidence for the relevance of pragmatic and functional analyses of linguistic means involved in the representation of general and socio-cultural knowledge in the narrative, and emphasises the necessity of further development of text interpretation methods based on the results of interdisciplinary studies.

The complexity of interrelations between language and cognition is predetermined by the very nature of the entities that accumulate large amounts of knowledge. To interpret textual information adequately readers are to consider conceptual representations of possible worlds in the text continuum in accordance with conventional procedures and norms. Perceiving linguistic information communicants deal with it in a special way, conditioned by their expectations, beliefs, attitudes, prior knowledge, individual characteristics, emotions, context and backgrounds. Knowledge of the world is organised in sequences of prototypical dynamic events due to the nature of the represented entities, the fact that provides foundation and mechanisms for adequate understanding of socio-cultural peculiarities of human cognition.

The focus on the abstract model encoded in the literary text facilitates comprehension and interpretation, the procedural skills acquired previously while experiencing and cognizing reality. Cognitive approach to the interpretation of textual meanings, that combines findings and results of interdisciplinary research, ensures adequate decoding of the information in the narrative. It aims at the study of a broad range of phenomena such as the nature of textual meaning, functions and meanings of language elements, the effect of context and pragmatics on the understanding of the verbally manifested knowledge structures.

Key words: *literary text, conceptual dimension, structured knowledge, text world model, text continuum, knowledge representation, interpretation.*

УДК 821.161.2–93-1.09

С. В. Щербак

ОБРАЗ КОТА У ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ ІННИ ДОЛЕННИК

У статті йдеться про авторське сприйняття та зображення образу kota у сучасній дитячій поезії криворізької поетеси Інни Доленник. Рукописна збірка Інни Доленник цілком пов'язана із поетичним змалюванням домашнього улюбленця, kota. Авторка, даючи назву кожному із віршів про kota «ФеноМЭН», «Танці з зірками», «Кішки-мишки», «Х-Фактор», «Кутюр'є», «Рибалки и рибки», «Бокс», «Воротар», «Золотые лапы», «Чарівні слова», «Читач», «Доц», «Майстер золоті лапи»,

«8 березня», «Казкар», «Кіт-перукар», прагне показати його позитивним та життєрадісним, всебічно розвиненою особистістю з активною життєвою позицією.

Ключові слова: міфологічне сприйняття, дитяча література, художній образ, образ kota, поетичні твори.

Постановка проблеми. Під стилем поета частіше всього розуміють систему індивідуально поетичних засобів, які він використовує під час змалювання персонажа, події тощо.

Існують різні шляхи аналізу художнього твору: лінгвістичний, стилістичний, компаративний, літературознавчий, які навчають розуміти і відчувати прекрасне, пробуджують дух творчості, розкривають особистість автора та персонажа.

Мета статті – виявити особливості створення художнього образу kota в поетичних творах І. Доленник.

Завдання статті: окреслити значення ролі kota у сучасному розвитку дитини, дослідити образ сучасного всебічно розвиненого kota в літературних творах, виявити в ньому риси національного характеру з позиції ментальності народу.

Актуальність теми статті полягає в науковій цікавості сучасного літературознавства до проявів інтерпретації в творах сучасними дитячими поетами загальновідомих міфологічних образів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню образу kota в фольклористиці та літературознавстві присвятили праці такі вчені, як-от: В. Войтови, В. Завадська, Я. Музиченко, В. Рошаль, І. Руснак О. Таланчук, О. Шалак та ін.

Твори української дитячої літератури є найкращим засобом навчання та виховання молодого покоління. Завдяки автору художнього твору дитина (читач) може по-новому уявити або сприйняти улюблений персонаж.

Одним із таких знайомих по колисковим і казкам та близьким і зрозумілим для дитини є образ kota. Загальновідомо, що кіт належить до давніх міфологічних образів, асоціюється в різних народах із різними цінностями, ототожнюється з різними рисами характеру і людськими якостями: добром, злом, світлом, тьмою, мудрістю, хитрістю, кмітливістю, лагідністю. На думку вчених-фольклористів (В. Завадської, Я. Музиченко, О. Таланчук, О. Шалак), інтерес до образу kota у народів світу розпочинається з давніх часів «Японці вважали kota злою істотою, яка володіє надприродною силою. Зате в Китаї, навпаки, вірили, що він здатен проганяти злих духів. Давні єгиптяни вшановували богиню Баст в образі жінки з котячою головою. Атрибутом цієї богині була егіда з головою кішки, їй присвячували кішок, яких вважали священними. За вбивство такої тварини карали на смерть. Кіт був однією з іпостасей бога Ра. В написах на фараонських гробницях Ра названо «котом – месником богів». У «Книзі мертвих» кіт, як одне з утілень цього бога, бореться зі змієм. Можливо, саме звідси й образ kota-змієборця, який часто побутує у східнослов'янських казках» [10, с. 259].

В українському фольклорі кіт є найпопулярнішим образом. Він наявний у колискових, де «головним персонажем є котик – сіренький, біленький, волохатий, мурий. Це не випадково, адже з ним маленька дитина знайомиться у перші роки свого життя. В уяві дітлахів він лагідний, м'якенький, радо відповідає на пестощі, неагресивний, терпляче переносить вияви надмірної дитячої уваги [8, с. 229].

Популярність образу котика в колискових зумовлена і давнім звичаєм ритуального вкладання дитини в колиску на третій день після народження. Kota впускали першим не тільки в нову хату, а й клали у колиску, колисали, примовляючи: «Як на kota муркота – на дитину дрімота» [8, с. 229]. Потім його забирали звідти, вкладали в колиску немовля і співали йому заспокійливу пісеньку. Уважалося,

що це наділяло дитя спокійною вдачею, приносило йому солодкий сон. Не випадково у народі на позначення коліскової іноді використовують вислів «співати kota».

Початок колісанки – звичне звертання до котика і висловлення зрозумілих прохань: Ой ти, котку, ой ти сірий! [8, с. 229]. Наприклад: *«Коту сірий, коту білий, // Не ходи по хаті, // Не цокоти чобітками // Й не збуди дитини»* [3, с. 48]. Зустрічається цей персонаж і в народних казках («Пан Коцький», «Кіт і пес» [11, с. 58, 92]), і в загадках («У нашої бабусі сидить дід у кожусі, Проти печі гріється, без води умивається», «Триці виочило, шкіри визубило, вертом хвостить» [5, с. 48]), і в інших жанрах – прислів'ях, приказках, лічилках, скоромовках.

Кіт-персонаж присутній також і у художніх творах (О. Довженко «Зачарована Десна», М. Булгаков «Майстер і Маргарита» та інші). Не залишається поза увагою найрізноманітніші модифікації котячих історій і у сучасних письменників Криворіжжя (Любові Баранової, Тетяни Мішеніної, Наталки Плакущої, Олексія Старікова, Валентини Шрамко).

Цікавою книжкою про kota, на наш погляд, є збірка поетичних творів криворізької поетеси Інни Доленник «Байки про Руда».

Рукописна збірка Інни Доленник (на сьогодні вона наявна тільки у рукописі) цілком пов'язана з образом домашнього улюбленця, kota. Поетеса підкреслює любовь малечі до kota: *«Мама, тато, я – нас троє, // Та у хаті, як в борні: // Казна-що кіт Баксик творить, // Йому можна, мені – ні»* [6].

Кіт у збірці постає всебічно розвиненою особистістю, активним, життєрадісним, який опановує певні сучасні професії: перукар у вірші «Кіт-перукар», *«Руд – заможний // Майстер ножиць, // Фена й гребінця, // Тож наш котик // Не муркотик – // Диво-модельєр! // Зачіски його і стрижки // Краці, ніж в кіно і книжках. // Гарні всі тепер!»* [6]; хореограф у вірші «Танці з зірками»: *«Руд не нудьгував ніколи, // Танцювати мріяв. // Власну танцювальну школу // На даху відкрив він. // Вчить з партнеркою з Одеси // Вальси і фокстроти»* [6] та ін.

Ці вірші допомагають уявити читачеві котика у різних сферах діяльності, його захопленість певними професіями, ознайомлення з конкретними знаряддями праці (*фен, молоток, надфіль*), що дає можливість виокремити його як професіонала, веселого, спритного, майстра своєї справи. Використовуючи професійну лексику (*модельєр, танцюрист, стрижка, види танців (вальс, фокстрот, танго, румба, сальса), кутюр'є, рибалка*), авторка має за мету поповнити словниковий запас сучасних дітей не тільки українською лексикою, а й ознайомити зі словами іншомовного походження.

Кіт у поетеси цілком персоніфікований: він не тільки вміє говорити, співати, танцювати, працювати, думати, розважатися, але і має свій настрій (сумує, стогне, веселиться), та деякі риси характеру (швидкість, сила). Наприклад: *«Був уважний, спритний, вправний»* («Кішки-мишки») [6]; *«Кошенятам, їхнім мамам, // Рідним і близьким // Шие Руд: спідницю – Мані, // Бабцям – фартушки. // Швидко, вправно шие Рудик. // «Голка золота», – // Величають мудрі люди // Здібного kota. // Від машинки не відходить // Виконавець мрій. // Руд – законодавець моди, // Й сам слугує їй. // Про концепції колекцій // Знають геть усі. // Шие й віддає за безцінь // Плаття для весіль... // Блузи, майки, брюки, шорти, // Бальних суконь шовк... // Рудик зранку на роботі – // Значить, буде толк. // А краса – страшенна сила, // Кажуть у кіно. // Але одяг ми носили // За-до-во-ле-но!»* («Кутюр'є») [6].

У вірші «Рибак и рибка» наш улюблений персонаж постає перед дитячою аудиторією шанувальником природи і завзятим рибалкою. Це його стихія: *«День проводить на природі // І щасливий тим»* [6]. Цей вірш, перш за все, змальовує процес

рибалки, який буде дуже цікавий маленьким читачам, хлопчикам, тому, що кожний хлопчик мріє хоча б раз сходити з дідусем чи з батьком на рибалку. І авторка збірки знайомить дітей із знаряддями, які використовуються під час рибалки: *«Рудик і рибальське щастя – // Тема на вустах. // Є прекрасні вудки й снасті // В нашого kota. // Он виблискує на сонці // На блешні гачок, // У бляшанці на віконці – // Свіжий черв'ячок. // Ловля риби – просте вміння, // Тільки є «але»: // Що не має кіт терпіння, // То для справи зле»* [6].

Інтерпретація сучасної телепередачі «Х-Фактор» змальована у одноіменному вірші, де кіт проявляє свій талант співця [10].

Читаючи вірш «Майстер золоті руки», діти поповнюють свій лексичний запас словами із професійної лексики (розетки, викрутка, обценьки, надфіль, молоток) та отримують певні знання про робітничу професію, розуміють важливість таких рис, як наполегливість і старанність: *«Золоті у Руда лапи, // Лагодить усе: // Від розеток до канани, – // Хто що принесе. // Ні розваг, ані розради, // Клич його, не клич... // Лагодить оті приладдя // Поспіль день і ніч. // Вдячні друзі та сусіди // Бачать працю ту: // Всі до нього йдуть і ідуть, // Ідуть і ідуть! // А у свято після буднів // Ти врахуй момент: // Краций подарунок Руду – // Точний інструмент: // Викрутка або обценьки, // Надфіль, молоток... // Він зрадіє, наче ненька, // Що стріча діток. // Мислю так: уже недовго – // І настане час, // Як не лишиться нічого // Зламано в нас. // Оголошень на спорудах // Безліч від котів. // Дам об'яву й я про Руда – // Лапи золоті...* [6]. Таким працьовитим персонажем захоплюється кожний, хто читає цей вірш.

У вірші «Територіальне питання» авторка змальовує kota Руда професіональним юристом, який володіє сучасною професійною лексикою (підписали меморандум, гарант, договір, претензії), що допомагає маленьким читачам бути всебічно розвиненими.

Інна Доленник протягом всієї збірки створює kota – професіонала, удосконалюючи його здібності вчинками, діями, розумом.

У віршах «Бокс» і «Воротар» зображено kota Руда, який захоплюється різними видами спорту. Кожна маленька дитина повинна приділяти увагу улюбленому виду спорту для того, щоб гарно розвиватися, бути здоровою і вміти себе захистити. І. Доленник модифікувала котячу історію: *«Здумав іменинник: час // Стати футболістом, // Вірнопідданим м'яча // У спортивнім дійстві. // Геть захоплення старе – // Співи й обертони... // Стане він воротарем – // Зіркою району! // Б'є по м'ячику хвостом // І згрібає в лапи... // Гру призначили гуртом – // І гравці, й фанати. // Буде цікавезний матч! // Переможцям – слава! // Головні в футболі – м'яч // Й воротар управний»* («Воротар») [6]. Кіт Руд віддає перевагу хлопчачому виду спорту – боксу: *«Він – залізний кулачок, // Поясок – тугіше. // Б'ється Рудик, як Кличко, // І – їй-бо – не гірше»* («Бокс») [6]. Так уявляє цей вид спорту наш герой.

Сучасне життя не можливе без засобів спілкування (інтерету, мобілки, СМС). Наш рижий кіт не є виключенням. У нього є друзі, кохана кішечка, з якою він обов'язково повинен підтримувати зв'язки.

Поняття «дружба» авторка зашифрувала в акровірші, таким чином знайомлячи своїх читачів із жанром «акровірш», і визначаючи найважливіші ознаки дружби:

*Держать за друга кулачки,
Растить из зернышек колосся...
Узнать о дружбе очень просто –
Жизнь дарит знаки и значки.
Без друга Диснейленд мне скушен,
А ты сумел бы жить без дружбы?* [6]

Руд постає перед маленькими читачами у ролі ввічливого громадянина, авторитетного вчителя, який вміє правильно говорити і розуміє важливість слова: *«Просять Руда кошенята // (Він для них – авторитет) // Розтлумачити поняття. // Етика – важкий предмет // Обійняв Руд кошеняток // І неспішно мовить їм: // – Є слова – їх небагато – // І насправді чарівні... // Звісно, вивчити нескладно, // Тільки є одне «але»: // Перш, ніж слово промовляти, // Майте серденько незле. // Щирі «дякую» й «будь ласка» // Справжні створюють дива: // У реальності – не в казці // Квітка щастя ожива. // Ваші щирі «добрий ранок», // «До побачення», «пробач» – // Це веселковий серпанок, // Запорука всіх удач» [6]. А також доброзичливого та дбайливого вихователя: *«Колисав наш Рудик діток, // Милих кошенят. // Залишила їх сусідка // Деся хвилин на п'ять // Ось і вушка, як антени, // Й очі – зірочки... // Слухає малеча чемно // Дивні казочки, // Кошенята мирно спали. // Рудик – молодець!» [10]. Кіт Руд – вдумливий та уважний читач: *«Рудик наш читає книжку. // Гострий в ній сюжет! // Він у тексті – від манишки // До підойв итиблет» («Читач») [6].***

Отже, проаналізувавши рукописну дитячу збірку «Байки про Руда» криворізької поетеси Інни Доленник, зазначимо, що найвідоміший представник домашнього побуту, кіт, у її збірці представлений по-сучасному. Авторка виокремлює певні риси характеру: веселий, життєрадісний, наполегливий, працьовитий, розумний, ввічливий, вихований. Він обізнаний, любить багато читати, знайомий із багатьма професіями і вміло володіє ними. Кіт Руд – спортсмен, який знайомий із різними видами спорту. Він вміє грамотно говорити, має багатий лексичний запас (професійні, наукові, розмовні, побутові, загальноживані слова), виховує і вчить кошенят. Таким чином, Інна Доленник змалювала свого персонажа (кота) простою, доступною для дітей лексикою і зробила його позитивним прикладом для підростаючого покоління, зразком для формування сучасної молоді особистості.

Список використаної літератури

1. Войтович В. Українська міфологія / В. Войтович. – Київ : Либідь, 2002. – 644 с. ; Voitovych V. Ukrainiska mifolohiia. / V. Voitovych – Kyiv : Lybid, 2002.–644 s.
2. Давидюк В. Первісна міфологія українського фольклору : моногр. / В. Давидюк. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Луцьк : Волинська книга, 2007. – 324 с. ; Davydiuk V. Pervisna mifolohiia ukrainskoho folklore : monohr. / V. Davydiuk. – 3-tie vyd., dop. i pererob. – Lutsk : Volynska knyha, 2007. – 324 s.
3. Дитячий фольклор / упоряд. і передм. Г. В. Довженок. – Київ : Дніпро, 1986. – 304 с. ; Dytiachyi folklor / uporiad. i peredm. H. V. Dovzhenok. – Kyiv : Dnipro, 1986. – 304 s.
4. Костомаров М. Слов'янська міфологія / М. Костомаров ; упоряд., приміт. І. Бетко, А. Полатай ; вступ. ст. М. Яценка. – Київ : Либідь, 1994. – 384 с. ; Kostomarov M. Slovianska mifolohiia / M. Kostomarov ; uporiad., prymit. I. Betko, A. Polatai ; vstup. st. M. Yatsenka. – Kyiv : Lybid, 1994. – 384 s.
5. Народні загадки / упоряд., передм. М. К. Дмитренко. – Київ : ред. часопису «Народознавство», 2003. – 128 с. – (Серія «Народна творчість»); Narodni zahadky / uporiad., peredm. M. K. Dmytrenka. – Kyiv : red. chasopysu «Narodoznavstvo», 2003.– 128 s. – (Seriiia «Narodna tvorchist»).
6. Особистий архів І. Доленик, рукопис «Байки про Руда» ; Osobystyi arkhiv I. Dolenyk, rukopys «Baiky pro Ruda».
7. Полная энциклопедия символов / сост. В. М. Рошаль. – Москва : Изд-во Эксмо ; Санкт-Петербург : Сова, 2003. – 528 с. ; Polnaya entsiklopediya simvolov / sost. V. M. Roshal. – Moskva : Izd-vo Eksmo; Sankt-Peterburg : Sova, 2003. – 528 s.

8. Руснак І. Є. Український фольклор : навч. посіб. / І. Є. Руснак. – Київ : Академія, 2010. – 304 с. – (Серія «Альма-матер»); Rusnak I. Ye. Ukrainskyi folklor : navch. posib. / I. Ye. Rusnak. – Kyiv : Akademiia, 2010. – 304 s. – (Seriiia «Alma-mater»)
9. Символ : Культурологічний альманах. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2017. – Вип. 5. – 272 с. ; Symvol : Kulturolohichnyi almanakh. – Kryvyi Rih : Vydavnychiy dim, 2017. – Vyp. 5. – 272 s.
10. 100 найвідоміших образів української міфології / В. Завадська та ін. – Київ : Орфей, 2002. – 448 с. ; 100 naividomishykh obraziv ukrainskoï mifolohii / V. Zavadaska ta in. – Kyiv : Orfei, 2002. – 448 s.
11. Українські народні казки : для мол. шк. віку. – Київ : Веселка, 1991. – 367 с. ; Ukrainski narodni kazky : dlia mol. shk. viku. – Kyiv : Veselka, 1991. – 367 s.
12. Філоненко С. О. Усна народна творчість : навч. пос. / С. Філоненко. – Київ : Центр учбової літератури, 2008. – 416 с. ; Filonenko S. O. Usna narodna tvorchist : navch. pos. / S. Filonenko. – Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury, 2008. – 416 s.

S. V. Shcherbak

THE IMAGE OF A CAT IN POETRY WORKS BY INNA DOLENNIK

The article deals with the author's perception and image of the image of a cat in the modern child's poetry of Kryviy Rih poetess Inna Dolennik.

The works of Ukrainian children's literature are the best means of teaching and educating the younger generation. Thanks to the author of an artistic product, the child (the reader) may in a new way imagine or accept the favorite character.

The cat belongs to ancient mythological images associated in different peoples with different values, identified with various traits of character and human qualities: goodness, evil, light, darkness, wisdom, cunning, savvy, meekness, etc.

The manuscript collection of Inna Dolennik is completely connected with the poetic depiction of a pet, a cat. The author, giving the title to each of the poems about the cat «Lovestore», «FenoMEN», «Dances with the stars», «Cats-Mice», «X-Factor», «Birthday», «Acroshti», «Couturier», «Fisheries and Fish», «Circus Kuklachova», «Boxing», «Goalkeeper», «Golden Paws», «Magic words», «Pogomonili», «Rudik and stolen», «Reader», «Rain», «Powerlifting», «Master of golden paws», «March 8», «Reporter», «Cat-hairdresser», «Territorial question», «Planetarium», «The crisis (conversation by the elevator)» seeks to show it positive and cheerful. The main character of the collection is I. Dolenik, a cat of Rud, a fully developed person with an active life position. His liveliness, sincerity, the desire not only to achieve his own success, but to be useful to the environment in any business. After analyzing the manuscript children's collection «Bikes about Ore» by Kryviy Rih poetess Inna Dolennik, we note that the most famous representative of domestic life, the cat, in its collection is presented in a new way. The author outlines certain features of the character: cheerfulness, persistence, hardwork, intelligence, politeness, gallantry. He is knowledgeable, loves to read a lot, is familiar with many professions of a hairdresser, choreographer and skillfully masters each of them. Cat Rud is an athlete who is keen on various sports. He speaks competently, has a rich vocabulary (professional, scientific, colloquial, everyday, commonly used words), educates and teaches kittens, he is an admirer of nature, endowed with talent to sing, dance, hard work. Inna Dolennik depicted her character (cat) as a simple, accessible vocabulary for children and made him a positive example for the younger generation, a model for the formation of a modern young person.

Key words: *mythological perception, children's literature, artistic image, image of a cat, poetic works.*